

5.1. Рангтасвир ишлаш методикаси.

Рангтасвир қўйилмасини ишлаш дастур асосида бир неча босқичларга бўлиниши мумкин. Мавзу асосида қўйилган одам боши қўйилмани ишлаш ижодий давр ҳисобланиб ягона шаклга келтириш учун синчиклаб натурани ўрганиб чиқилади. Қўйилмани ишлашдан олдин кичик ўлчамда эскиз бажариш ҳам яхши натижа беради. Эскизда ўз олдига қўйган мақсад бўйича бажарилса яхши натижага эришиш мумкин. Керак бўлганда кичик ўлчамда бир неча этюд бажариш ҳам ортиқчалик қилмайди. Шу мақсадда рангтасвирни бир неча қисм ва элементларга бўлиш тавсия этилади. Иш жараён даврининг муҳим томонларидан бири - бу энг аввало одам боши тасвирини юзага чиқариш учун тайёргарликдир. Маълумки, ҳатто портрет ёки манзара натурадан ишланаётган даврда ҳам унинг композицияси тўғрисида ўйламасдан ишлаш мақсадга мувофиқ эмас. Чунки, уларнинг кўриш нуқтасини танлашда, тасвир элементларини жойлаштиришда, деталларни саралашда ҳам композиция муҳим аҳамиятга эга. Одам боши композицияси орқали рассомнинг натурага бўлган муносабати, уни ҳис қилиши ва унга берган эстетик баҳоси ҳам мужассамланади. Шундай қилиб рангтасвир композицияси орқали қизиқиши ва ўзини тўлқинлантирган томонларини акс эттиради.

Рангтасвир композициясини ишлиш ҳақиқатан ҳам ижод жараёнининг бошланиши деб ҳисоблаш мумкин. Бундан шуни тушунишимиз керакки, ҳатто ўқув машқлари ҳам агар реал кўриниш (натура)га бўлган муносабати акс этса характерли кўринишида бўлади. Акс ҳолда реал кўриниш (натура)ни кўр-кўрона кўчиришдан бошқа нарса эмас. Реал кўринишни, борлиқни ҳис қилиш муҳим аҳамиятга эга бўлиб, ёш рассомнинг дунёқараши акс этган портрет композициясининг биринчи манбасидир. Шахсий ижодий усул (дастхат)га эга бўлиш учун машқларда олган касбий билимлари ёш рассом дунёқарашига, дунёни ҳис қилишига, мустақил фикрлашга ёрдам беради ва уни ривожлантириш учун асос бўлади.

Дастур асосида одам боши қўйилмасини ишлаш давомли бўлиб, бир неча бочқичлардан иборат. Яъни ижодий иш жараёни учун мавжуд мажмуйига эга бўлиш, қўйилма учун қораламалар тайёрлаш, вариантлар бажаришдир.

Қўйилмани ҳар томонлама ўрганиш ёш рассомга асосли ва ҳаққоний ҳаётий рангтасвир яратишга ёрдам беради. Алоҳида характерга эга чехралар, ҳаёлдан расмлар бажариш машқлари амалга оширилади. Ушбу босқич даври қанчалик қизиқ ўтса, шунчалик фикр аниқлашиб боради. Бунга рассомнинг атроф-муҳитни кузатиши, ашёлар йиғиши, ақл-заковати, ҳаётни ўрганиши ва уни идрок қилиб акс эттириши катта аҳамият касб этади. Рангтасвир устида ишлаш жараёни ижодий ва техник муоммоларни моҳирлик билан ҳал этишда билимларга асосланиб ечишни ўз ичига олади.

Рангтасвирда конструктив ишлаш асос бўлиб, қўйилмани идрок қилишда қисмлар, ранглар катта ёрдам беради. Рангтасвир иссиқ ва совуқ ранглар қарама-қаршилиги қурилишида кучайтирилади, бойитилади.

Одам боши рангтасвирида ишлаш жараёни конструктив ишлаш муҳим бўлиб, инсон характерини очиқ беришда катта роль ўйнайди. Бир қарашда ҳамма одамлар бир хил кўринсада, аммо алоҳида синчиклаб қаралса уларнинг фарқини ажратиш қийин эмас.

Шулар билан бир қаторда реалист рассом учун ҳаётни билишдан ташқари уни тўлақонлилигини, хилма-хиллигини, мураккаблигини шоирона ҳис қилиш, тинмасдан машқ қилиш, реал кўринишга кўзни ўргатиш, мўйқаламни дадил ҳаракат қилдириш маҳоратини эгаллаган рассом нимани кўрса шуни тасвирлай оладиган бўлади. Билим даргоҳини битириб, ўз ишининг устаси бўла олган ёш рассом эгаллаган маҳоратини, қобилиятини ва ўз талантини янада мукаммаллаштириб борса юқори профессионалликка қадам қўяди.

Юқорида таъкидланганидек, рангтасвир яратиш жараёнида деталлар ва бошқа қисмларига аниқлик киритганда ўзгариши мумкин. Яхлитлик қонуни рангтасвирда ёруғ ва соя зиддияти ишлатилишига ўз муносабатини билдиради.

Рангтавир ишлаш жараёнида пала-партиш бўлган қисмлари яхлитлиги бузилганлиги кўринса, ишлаш жараёнида деталларга диққат қаратилади ва тўғриланади. Чунки, деталларга аниқлик киритиш даражаси бир томондан образни типиклаштирса, бошқа томондан образни сусайтириши ҳам мумкин.

Рангтавирга бир зум қараганимизда, унинг нимасидир кўзга ташланади. Албатта кўзимизга кўринган нарсалар зиддиятда бўлади. Рангтавирда янгича ёндошиш учун ёш рассомнинг шахсий дунёқараши, ҳис қила билиш хусусияти ҳам катта аҳамиятга эга.

Таянч иборалар: шакл, контраст, яхлитлик, типиклаштириш, қомат, композиция, текислик, маркази, рангтавир, колорит.

Саволлар:

- 1. Рангтавир асоси нимадан иборат?*
- 2. Рангтавирда образ қандай амалга оширилади?*
- 3. Рангтавир ишлаш босқичлари нимадан иборат?*
- 4. Рангтавир ишлаш жараёнида зарур бўлган нарсалар нима?*
- 5. Рангтавирда яхлитлик нима?*